

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการกองทุนยุติธรรมสำหรับประเทศไทย (Development of Administration for Thai Legal Aid Fund)

วิชิต แยมยิ้ม *

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทกระบวนการดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายด้านการสนับสนุนเงินช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเติบโตและความยั่งยืนของกองทุนยุติธรรมสำหรับประเทศไทย ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการศึกษาด้านเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม รวมถึงนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่เปิดสอนหลักสูตรทางด้านกฎหมายด้านอาชญาวิทยา และการบริหารงานยุติธรรม ผลการศึกษาพบว่า กองทุนยุติธรรมควรพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเติบโตของเงินกองทุนด้วยการนำเงินบางส่วนจากดอกเบี้ยหรือการส่งเบี้ยประกันภัยของคนทั้งประเทศเข้าสมทบ การกำหนดให้มีการหักค่าจ้างทนายความของคนที่มีฐานะดีและประสบกับคดีที่มีมูลค่าทางคดีสูงบางส่วนตามอัตราที่กำหนด การหักสมทบเงินค่าปรับจากการกระทำผิดที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรง และการมีนโยบายปล่อยสินเชื่อสำหรับการอำนวยความสะดวกแบบถ้วนหน้า สำหรับแนวทางการบริหารจัดการเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับกองทุนยุติธรรมนั้น ควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์การดำเนินงานที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐาน พัฒนาระบบการบริหารงานบุคคลที่มีประสิทธิภาพ ลดภาระค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น และสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนด้วยการส่งเสริมการสร้างภาคีเครือข่ายการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง

คำสำคัญ: การพัฒนา, การบริหารจัดการ, กองทุนยุติธรรมสำหรับประเทศไทย

Abstract

This research aims to study the context of process of helping in the legal aid fund for justice process and finding administrative guidelines for development and sustainability of the legal aid fund. The data was conducted from documentary research and in-depth interview of experts from related units concerned with the legal aid fund as well as faculty members from universities who are teaching law, criminology and justice affairs as well. The results of this research found that administrative guidelines for creating the development of legal aid fund are: to bring some money from interest or send premium insurance of all citizens to the legal aid fund, to deduct employment fees from lawyers who had good status and experienced with high value cases of which the rate of specified contributions went into the legal aid fund, to bring fine fees from offense incidents which causes funds from serious damage contributions to go into the legal aid fund, and to have a loan policy for enhancing the justice-for-all. Development of administration for creating sustainability of the legal aid fund such as efficient operative criteria, clear standards of operation, development of effective people for administration, reducing unnecessary expenditure, and creating the confidence of people by promoting creative strong participative network.

Keywords: Development, Administration, Justice Fund Thailand

บทนำ

การอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่สมบูรณ์แบบนั้น ต้องอาศัยหลักความยุติธรรมทางกฎหมาย (Legal System) ควบคู่ไปกับหลักความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ยากไร้ซึ่งถือเป็นผู้ด้อยโอกาสและมีศักยภาพที่จำกัดทั้งในฐานะทางสังคมและฐานะทางเศรษฐกิจ เนื่องจากกลไกในการดำเนินการด้านงานยุติธรรมของรัฐนั้นเป็นกระบวนการที่มีระเบียบแบบแผน สลับซับซ้อนและเป็นทางการ ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้และเทคนิคทางกฎหมายต่างๆ ตลอดจนการมีค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคขัดขวางการเข้าถึงความยุติธรรมของคนยากไร้ทั้งสิ้น เพราะเหตุแห่งความด้อยโอกาสที่จะได้รับการศึกษา ฐานะทางสังคมที่แตกต่าง และสภาพทางเศรษฐกิจที่ไม่เอื้ออำนวย จึงมักถูกเอาเปรียบและละเมิดสิทธิจากคนที่มีศักยภาพสูงกว่าอยู่เสมอ เมื่อเกิดข้อพิพาทซึ่งจะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หากมีการต่อสู้ภายใต้กติกาที่เป็นธรรมแต่ไม่เสมอภาคในสภาพที่ต่างความเท่าเทียมแล้วไซ้ กระบวนการยุติธรรมก็หาได้สร้างความยุติธรรมให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริงไม่

บรรดานานาอารยประเทศทั่วโลก ต่างมีมาตรการในการให้ความช่วยเหลือด้านกระบวนการยุติธรรมแก่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการจัดตั้งกองทุนของรัฐในนาม ATJ Fund (Access to Justice Fund) รับผิดชอบงานโดยมูลนิธิเนติบัณฑิตของมลรัฐมิชิแกน ทำหน้าที่เป็นตัวแทนรับบริจาคและให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในการฟ้องคดีแพ่งของคนจน ในประเทศออสเตรเลีย มีการจัดตั้งกองทุน LFC (Litigation – Funding Company) เพื่อช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการฟ้องคดีและหากแพคดีก็สามารถจะได้รับการชดเชยจากกองทุนนี้ ในประเทศอังกฤษ มีหน่วยงานชื่อว่า National Council of Welfare ให้บริการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่คนจนมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 หรือประเทศในภูมิภาคเอเชีย เช่น ประเทศสิงคโปร์ ก็มีองค์กรชื่อ Singapore Legal Aid Bureau ซึ่งจัดตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1958 โดยให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่มีคุณภาพแก่บุคคลที่มีรายได้อาจจำกัด หรือในประเทศญี่ปุ่น ก็มีการจัดตั้งศูนย์ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนทางกฎหมาย หรือ The Japan Legal Support Center เมื่อปี ค.ศ. 2006 โดยเน้นไปในด้านการให้ความช่วยเหลือทางการเงินและการเน้นคุณภาพการให้บริการทางกฎหมายแก่ประชาชน (จำเนียร จวงตระกูล และ ฐนันต์ศักดิ์ บวรนนท์กุล, 2554)

สำหรับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนของประเทศไทยนั้น เป็นภารกิจของกระทรวงยุติธรรมและองค์กรทางด้านกระบวนการยุติธรรมต่างๆ ซึ่งได้มีการดำเนินการมาแล้วหลายรูปแบบตลอดระยะเวลาหลายปี ทั้งนี้ แนวคิดเรื่อง “กองทุนยุติธรรม” ถือเป็นภารกิจงานด้านการช่วยเหลือทางกฎหมายอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งริเริ่มจากภารกิจในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชนในประเด็นหลัก 2 ประการ คือ การช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยที่ถูกยกฟ้อง (ปกป้อง ศรีสนิท, 2555) มีวัตถุประสงค์ในการสนับสนุนกองทุนแก่ประชาชนผู้ยากไร้และด้อยโอกาสที่ได้รับความเดือดร้อนและไม่ได้รับความเป็นธรรมเมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยการสนับสนุนเงินช่วยเหลือเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราว ค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความ ค่าธรรมเนียมขึ้นศาล ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเกี่ยวกับการพิสูจน์และการแสวงหาข้อเท็จจริง ตลอดจนค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เป็นต้น (ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553)

ถึงกระนั้นการดำเนินการให้ความช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรมก็ยังไม่ครบวงจรและประสบความสำเร็จอย่างเต็มที่ เนื่องจากการดำเนินงานที่ผ่านมาแล้วยังคงประสบกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ นานัปการ ดังเช่นปัญหาเงินกองทุนไม่เพียงพอต่อความต้องการการช่วยเหลือของผู้มาขอรับบริการที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากกองทุนได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลเพียงปีละประมาณ 30 ล้านบาท (ปกป้อง ศรีสนิท, 2555) แม้ว่าในระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 จะได้ระบุช่องทางรายรับของกองทุนจากแหล่งต่างๆ อยู่ก็ตาม แต่เงินอุดหนุนของรัฐบาลยังคงเป็นช่องทางหลักทางเดียว ทำให้การบริหารจัดการกองทุนขาดสภาพคล่อง เป็นที่น่ากังวลว่าในอนาคตหากไม่มีแนวทางแก้ไขที่ยั่งยืน อาจส่งผลกระทบต่อความเติบโต และความยั่งยืนของกองทุนในระยะยาวได้

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมุ่งแสวงหาแนวทางหรือวิธีการใดๆ ก็ตามที่จะสามารถบริหารจัดการเพื่อเพิ่มช่องทางการได้เงินสนับสนุนเข้าสู่กองทุนยุติธรรม เพื่อความเติบโตและสร้างสภาพคล่องในการบริหารจัดการกองทุน ในขณะที่การแสวงหาแนวทางการสร้างความมั่นคงยั่งยืนของกองทุนก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน ซึ่งหากกองทุนยุติธรรมมีความมั่นคงและยั่งยืนแล้ว จะเป็นกองทุนที่เป็นที่พึ่งของประชาชนผู้ยากไร้ในการบรรเทาความเดือดร้อนเมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม สร้างความเชื่อมั่น ในความศักดิ์สิทธิ์ของกระบวนการยุติธรรมที่ถ้วนทั่วและประชาชนสามารถเข้าถึงอนุวัตตามหลักสิทธิมนุษยชนอย่างครอบคลุมและบรรลุวัตถุประสงค์หลักของการอำนวยความยุติธรรมตลอดจนสนับสนุนการเข้าถึงความยุติธรรม (Access to Justice) ของประชาชน ให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว ทั่วถึง และเป็นธรรม อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทกระบวนการดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ด้านการสนับสนุนเงินช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม ของกองทุนยุติธรรม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเติบโตและความยั่งยืนด้านเงินทุนของกองทุนยุติธรรม
3. เพื่อเป็นข้อเสนอแนะและข้อมูลเบื้องต้นสำหรับเป็นแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อความเติบโตและยั่งยืนของกองทุนยุติธรรม

ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลเอกสาร (Documentary Data) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาในบริบทของกระบวนการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเติบโตและยั่งยืนด้านงบประมาณของกองทุนยุติธรรม
2. ขอบเขตด้านประชากร ทำการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความเกี่ยวข้องและมีประสบการณ์ในกระบวนการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม หรือผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องซึ่งมีคุณสมบัติตามที่ผู้วิจัยกำหนด
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกองทุนต่างๆ

ตลอดจนสถาบันการศึกษาในภาครัฐที่เปิดสอนหลักสูตรทางด้านกฎหมาย ด้านอาชญาวิทยา และการบริหารงานยุติธรรม

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ศึกษาใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบไม่มีความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) ซึ่งเป็นวิธีเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผสมผสานกับการใช้เทคนิคการได้มาซึ่งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่นำเชือกือ (Snowball Technique) จนได้ผู้ให้ข้อมูลครบตามจำนวนที่ต้องการ และสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้ ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากบุคลากรผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม ซึ่งมีประสบการณ์ในภาระงานของกองทุนยุติธรรมไม่ต่ำกว่า 3 ปี หรือเป็นผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย จำนวนทั้งสิ้น 16 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่เป็นบุคลากรผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม และผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย โดยแบ่งประเด็นการสัมภาษณ์เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และแผนภาพการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. ทิศนะเบื้องต้นเกี่ยวกับบทบาทของกองทุนยุติธรรมกับการช่วยเหลือทางกฎหมายด้านการสนับสนุนเงินช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม
2. แนวทางการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มรายได้สมทบเข้าสู่กองทุนจากช่องทางต่างๆ
3. แนวทางการบริหารจัดการเพื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นของกองทุน
4. แนวทางการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเติบโตและการงอกเงยของเงินกองทุน
5. แนวทางการบริหารจัดการเพื่อสร้างความมั่นคงและยั่งยืนของกองทุน
6. แนวทางการสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชน ต่อภารกิจของกองทุนยุติธรรมในมิติด้านการสนับสนุนเงินช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก นำมาวิเคราะห์ตามข้อตกลงเบื้องต้นและขั้นตอนต่างๆ ของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยเริ่มจากการจัดระเบียบและลงรหัสข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทางเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและตรงประเด็นของเนื้อหา กำหนดแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่กำหนดไว้แล้วในช่วงระยะเริ่มต้นของการวิจัย และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการตีความ (Interpretation) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ให้สอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผล

จากผลการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการกองทุนยุติธรรมสำหรับประเทศไทย ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการอภิปรายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. บริบทกระบวนการดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ด้านการสนับสนุนเงินช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรม ของกองทุนยุติธรรม

โครงสร้างการบริหารงานของกองทุนยุติธรรมมีฐานะเป็นนิติบุคคลภายใต้พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปกป้อง ศรีสนิท (2555) ที่พยายามผลักดันให้กองทุนยุติธรรมมีสถานะเป็นนิติบุคคล โดยได้ร่วมยกร่างพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. ... (ฉบับประชาชน) เพื่อสร้างแนวปฏิบัติและวางหลักการทำงานของกองทุนยุติธรรมในรูปแบบใหม่

วัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรมตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ประกอบไปด้วยการช่วยเหลือประชาชนใน 4 ประเด็นหลักๆ ที่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สราวุธ ไสยกิจ (2556) ที่พบว่า กองทุนยุติธรรมเป็นกลไกที่รับรองสิทธิความยุติธรรมตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จึงดำเนินการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม และผลการศึกษาของ ธัญสุดา ไพบูลย์ (2557) ที่เสนอแนะให้กองทุนยุติธรรมเพิ่มภารกิจบริการช่วยเหลือประชาชนให้ครอบคลุม ทั้งตั้งแต่มิให้เกิดคดีความเมื่อเกิดเป็นคดีความแล้ว และภายหลังการพิพากษาคดี นอกจากนี้ การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของกองทุนยุติธรรมยังสอดคล้องกับตัวแบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (Model of Legal Aid) ของ Mulherin & Coumarelos (2007) ที่เรียกว่า A Full-Blown Social Insurance Approach โดยเป็นหลักประกันสังคมที่ให้ประชาชนผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ สามารถเข้าถึงการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

การศึกษาจากข้อมูลของสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กรมการจัดหางาน (2559) พบว่า ในปี พ.ศ. 2559 มีจำนวนแรงงานต่างด้าวในประเทศไทยถึง 1,539,475 คน ถึงแม้ว่ากติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (2550) และหลักการและแนวทางของสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงการช่วยเหลือทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (2556) ได้กำหนดถึงสิทธิที่ประชาชนจะพึงได้รับความคุ้มครองและการช่วยเหลือทางกฎหมายเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม โดยปราศจากอคติและการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา หรือสถานะความแตกต่างใดๆ แต่หากไม่มีการกำหนดมาตรการพิเศษสำหรับการช่วยเหลือชาวต่างชาติเป็นการเฉพาะ จำนวนผู้ขอรับการสนับสนุนการช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรมที่เป็นชาวต่างชาติจะเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเงินสำหรับการช่วยเหลือประชาชนชาวไทยของกองทุนยุติธรรมในระยะยาว

ด้านการบริหารงานกองทุนยุติธรรมตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ที่ให้คณะกรรมการพิจารณาให้ความช่วยเหลือในส่วนภูมิภาค มีอำนาจในการอนุมัติเงินช่วยเหลือตามขอบเขตที่กำหนด อันจะเป็นการแบ่งเบาภาระการพิจารณาของคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมในส่วนกลาง และเป็นการเพิ่มความสะดวกรวดเร็วให้กับประชาชนผู้ขอรับการช่วยเหลือนั้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ (2556) ที่ได้เสนอแนวทางในการพัฒนากองทุนยุติธรรมไว้ว่าควรใช้หลักการกระจายอำนาจการพิจารณาอนุมัติให้การช่วยเหลือไปยังส่วนภูมิภาค โดยที่ส่วนกลางเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขในการพิจารณา เพื่อให้คงความเป็นเอกภาพและลดความล่าช้าของขั้นตอนในการ

พิจารณาให้ความช่วยเหลือ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธัญสุดา ไพบูลย์ (2557) ที่เสนอให้มีการกระจายอำนาจในการพิจารณาโดยให้มีคณะกรรมการพิจารณาหลายชุด เพื่อความรวดเร็วและช่วยเหลือประชาชนได้ทันทั่วถึง

ประเด็นเรื่องการกระจายอำนาจในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือไปยังส่วนภูมิภาคของกองทุนยุติธรรมนั้น หากมีการใช้แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management – NPM) เข้ามาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงาน จะทำให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพและคล่องตัวมากขึ้น เพราะแนวคิด NPM มีมาตรฐานตัวชี้วัดการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยเน้นการให้ผู้บริหารมีอาชีพมีอิสระและความยืดหยุ่นในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ

สำหรับมุมมองทางด้านเศรษฐศาสตร์ การกระจายอำนาจในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือไปยังส่วนภูมิกษณั้่น ส่งผลดีในแง่ของประสิทธิภาพและความคล่องตัวของการบริหารงาน แต่ข้อเสียคือเป็นการเพิ่มช่องทางให้ประชาชนเข้ามาขอรับการสนับสนุนได้ง่ายขึ้น ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการไหลออกของเงินกองทุนยุติธรรมอย่างรวดเร็ว เสี่ยงต่อการขาดสภาพคล่องของเงินกองทุนในระยะเวลาด้านสั้น

ด้านผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม สอดคล้องกับผลการศึกษาของฐนั้่นดรั้ศคั้ดี บวรณั้นทกุล (2558) ที่พบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 – พ.ศ. 2556 ประชาชนมีความคิดเห็นว่าการกองทุนยุติธรรมดำเนินงานได้ผลสำเร็จจตามวั้ตถุประสงค์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมที่สอดคล้องกับนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (2552) ที่พบว่า ผู้มาติดต่อขอรับการสนับสนุนจากกองทุนยุติธรรมมีความพึงพอใจต่อการให้ความช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนที่ตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายในระดับสูง

ด้านปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานในเรื่องของความล่าช้าและความยุ่งยากของขั้นตอนการให้บริการ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (2552) ที่พบว่า การติดต่อกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดของผู้ขอรับการสนับสนุนยังไม่สะดวกมากนัก บางครั้งเอกสารการขอรับการสนับสนุนไม่ครบถ้วน จึงทำให้ผู้ขอรับการสนับสนุนต้องมาติดต่อที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดมากกว่าหนึ่งครั้ง

เรื่องศักยภาพทางการเงินในการให้ความช่วยเหลือประชาชนที่มีแหล่งที่มาของเงินสนับสนุนหลักจากการจัดสรรงบประมาณของรัฐเป็นหลัก ทำให้การดำเนินการช่วยเหลือประชาชนยังมีขอบเขตที่ค่อนข้างจำกัด สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปกป้อง ศรีสนิท (2555) ที่พบว่า การดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมเพื่อการช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้ในกระบวนการยุติธรรมมีภารกิจที่เพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งสวนทางกับงบประมาณสนับสนุนที่กองทุนยุติธรรมได้รับการจัดสรร

เรื่องรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับผลการศึกษาของสถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม (2550, อ้างใน : สำนักนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม) ที่พบว่า ประชาชนมีระดับความพึงพอใจน้อยต่อการเข้าถึงข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนหลักเกณฑ์การพิจารณารายได้ของผู้ขอรับการสนับสนุน

เรื่องการขาดแคลนทรัพยากรบุคคลสำหรับกระบวนการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธัญสุดา ไพบูลย์ (2557) ที่พบว่า อัตรากำลังของบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน

มีความขาดแคลน จึงได้เสนอแนวทางเพื่อการกำหนดอัตราค่าล้างบุคลากรของกองทุนยุติธรรมเป็นการเฉพาะ เช่น การกำหนดตำแหน่งหรือมาตรฐานความก้าวหน้าในอาชีพ เป็นต้น เพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ และเกิดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

2. แนวทางการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเติบโตด้านการระดมเงินสนับสนุนเข้าสู่กองทุนยุติธรรม

ผลการศึกษาข้อมูลการรายงานการ รับ-จ่าย เงินกองทุนยุติธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2557 พบว่า กองทุนยุติธรรมมีรายจ่ายด้านการดำเนินงานเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 53.36 แสดงให้เห็นถึงภารกิจของกองทุนที่มีการขยายเพิ่มมากขึ้นทุกปี และจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจึงได้พบแนวคิดสำหรับการเพิ่มช่องทางการระดมเงินสนับสนุนเข้าสู่กองทุนยุติธรรม ให้มีรายรับที่สอดคล้องและเกื้อกูลภาระค่าใช้จ่าย เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับสภาพคล่องทางการเงินของกองทุน ดังแนวคิดที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

1. การนำเงินบางส่วนจากดอกเบี้ยหรือการส่งเบี้ยประกันภัยของคนที่ประเทศ หักสมทบเข้าสู่กองทุนยุติธรรมในอัตราที่เหมาะสม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปกป้อง ศรีสนิท (2555) ที่ได้เสนอว่า กองทุนยุติธรรมควรมีรายได้จากการหักเงินบางส่วนของเบี้ยประกันภัยของคนที่ประเทศ โดยกำหนดในกฎหมายให้บริษัทประกันภัยหักเบี้ยประกันตามอัตราที่กำหนดส่งเข้าสมทบกองทุนยุติธรรม

การนำเงินบางส่วนจากดอกเบี้ยหรือการส่งเบี้ยประกันภัยของคนที่ประเทศหักสมทบเข้าสู่กองทุนยุติธรรม เป็นการส่งเสริมให้ผู้ที่มีฐานะดีได้ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสผ่านกระบวนการทางกฎหมาย เนื่องจากคนมีฐานะดีในสังคมมีศักยภาพที่จะซื้อประกันภัยในรูปแบบต่างๆ เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและมุ่งหวังให้บริษัทประกันภัยจ่ายค่าทดแทนหากมีความเสียหายเกิดขึ้น ในขณะที่คนจนไม่มีศักยภาพที่จะดำเนินการในส่วนนี้ได้ จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยจึงขอเสนอให้กองทุนยุติธรรมทำความร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย ในเรื่องของการบรรจุกิจการด้านการส่งเสริมการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชาติเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมให้เป็นส่วนหนึ่งของแผนการดำเนินงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณประจำปี ผ่านภารกิจของกองทุนยุติธรรม โดยจัดสรรจากเงินสมทบร้อยละ 0.5 ที่บริษัทประกันภัยนำส่ง ในอัตราตราส่วนที่เหมาะสมและคณะกรรมการให้ความเห็นชอบนำสมทบเข้าสู่กองทุนยุติธรรม

อีกกรณีหนึ่งผู้วิจัยจึงขอเสนอให้กองทุนยุติธรรมทำความร่วมมือกับกรมการประกันภัย ในการขอเฉลี่ยเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดรถที่ก่อให้เกิดความเสียหาย เฉพาะในส่วนเงินที่ต้องคืนให้แก่เจ้าของรถหรือที่ต้องตกเป็นเงินของกองทุนทดแทนผู้ประสบภัยจากรถในกรณีที่ไม่มีเจ้าของรถมาแสดงเจตนาขอเงินคืนภายในห้าปี ในอัตราส่วนไม่เกินร้อยละ 0.5 ของเงินดังกล่าว เข้าสมทบกองทุนยุติธรรม โดยอาศัยหลักการของการจ่ายค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damage) ที่ให้ผู้กระทำผิดจ่ายค่าเสียหายเพิ่มเติมนอกเหนือจากค่าเสียหายที่พิสูจน์ได้ทางคดีมาประยุกต์ใช้ ซึ่งการจ่ายค่าเสียหายดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้กระทำผิดได้เกิดความหลาบจำ และเป็นกรณีตัวอย่างไม่ให้ผู้อื่นมีพฤติกรรมเช่นเดียวกันนี้

2. การกำหนดให้มีการหักค่าจ้างทนายความของคนที่มีฐานะดีและประสบกับคดีที่มีมูลค่าทางคดีสูงบางส่วนตามอัตราที่กำหนดสมทบเข้าสู่กองทุนยุติธรรม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปกป้อง ศรีสนิท (2555) ที่ได้เสนอว่า กองทุนยุติธรรมควรมีรายได้จากค่าจ้างทนายความบางส่วนที่หักจากค่าจ้างทนายความของคนที่มีฐานะดี โดยกำหนดในร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งกองทุนยุติธรรมให้สภาทนายความเรียกเก็บค่าธรรมเนียมทนายความประจำปีส่งเข้ากองทุนยุติธรรม

แนวคิดนี้ยังสอดคล้องกับการจัดตั้งกองทุนให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีชื่อว่า The Legal Service Trust Fund ซึ่งเป็นกองทุนแบบให้เปล่าที่สนับสนุนให้หน่วยงาน NGOs โดยความดูแลของหน่วยงานยุติธรรมแห่งมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีแพ่งแก่ประชาชน ทั้งนี้ กองทุนดังกล่าวได้มีการออกระเบียบให้มีการนำเงินภาษีจากการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายในอัตราร้อยละ 1 สมทบเข้าสู่กองทุนเพื่อการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนด้วย

นอกจากนี้ สมาคมเนติบัณฑิตแห่งอเมริกา (American Bar Association, 2013) ยังได้กำหนดหลักปฏิบัติของนักกฎหมายเกี่ยวกับการอุทิศตนเพื่อให้บริการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่สาธารณะ (Pro Bono) ไว้ในหลัก ABA's 1908 ข้อ 6 โดยให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายต้องบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อย่างน้อยปีละ 50 ชั่วโมง สำหรับประเทศไทยแม้จะยังไม่มีการดำเนินงานในลักษณะเช่นนี้ แต่ในอนาคตอาจมีแนวทางสำหรับส่งเสริมให้ทนายความได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ โดยไม่ต้องเพิ่มภาระให้กับวิชาชีพ เช่น การให้บริการทางกฎหมายโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย การบริจาคเงินสมทบกองทุนให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย หรือการแบ่งส่วนค่าว่าความในอัตราส่วนที่กำหนด โดยความเห็นชอบของสภาทนายความเข้าสู่สมทบกองทุนยุติธรรม เป็นต้น

3. การนำเงินค่าปรับจากการกระทำผิดที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงหักสมทบเข้าสู่กองทุนยุติธรรม เช่น เงินค่าปรับที่มาจาก การเมาแล้วขับ หรือเงินค่าปรับจากการฝ่าฝืนกฎจราจร เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปกป้อง ศรีสนธิ (2555) ที่ได้เสนอว่า กองทุนยุติธรรมควรมีรายได้จากเงินค่าปรับบางส่วนจากผู้กระทำความผิด โดยกำหนดในกฎหมายให้ศาลนำเงินค่าปรับบางส่วนตามอัตราที่กฎหมายกำหนดส่งเข้าสู่สมทบกองทุนยุติธรรม

ผู้วิจัยเสนอให้มีการนำหลักการค่าเสียหายเชิงลงโทษมาประยุกต์ใช้กับการละเมิดกฎหมายต่างๆ โดยออกเป็นระเบียบหรือข้อบังคับให้สอดคล้องกับบริบทของกฎหมายเรื่องนั้นๆ ตัวอย่าง เช่น การละเมิดกฎจราจรตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2550 โดยกำหนดหลักเกณฑ์ให้ผู้ฝ่าฝืนกฎจราจรเป็นนิത്യ เช่น ผู้ที่ถูกดำเนินคดีเพราะฝ่าฝืนกฎจราจรเกิน 3 ครั้ง ใน 1 เดือน หรือ เกิน 15 ครั้ง ใน 1 ปี หรือให้ผู้ที่ถูกดำเนินคดีเพราะขับซึ่รถยนต์ในขณะที่เมาสุรา เป็นต้น ซึ่งเป็นการกระทำที่จงใจประมาทเลินเล่ออันจะก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงแก่ผู้อื่นได้ ต้องจ่ายค่าเสียหายเชิงลงโทษในอัตราส่วนที่เหมาะสม เช่น ไม่เกินร้อยละ 5 ของมูลค่าแห่งค่าปรับทางคดีที่พิสูจน์ได้ในแต่ละครั้ง แล้วนำสมทบเข้าสู่กองทุนยุติธรรมเพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับความเดือดร้อนในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเปรียบเสมือนการให้ผู้กระทำความผิดได้จ่ายภาษีความประมาทเลินเล่อเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นด้วย

4. การมีนโยบายปล่อยสินเชื่อสำหรับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมแบบถ้วนหน้า หลักการของแนวคิดนี้ คือ การขยายภารกิจการอำนวยความสะดวกยุติธรรมไปสู่ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนแต่ขาดคุณสมบัติที่จะได้รับการพิจารณาอนุมัติเงินช่วยเหลือแบบเต็มจำนวน ด้วยการปล่อยสินเชื่อเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในทางคดีโดยคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำ ทั้งนี้ อาจนำข้อมูลอัตราดอกเบี้ยการปล่อยสินเชื่อของธนาคารแห่งประเทศไทยมาอ้างอิงสำหรับการกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าของสินเชื่อกองทุนยุติธรรม

อย่างไรก็ดี เมื่อวิเคราะห์ตามแนวคิดการบริหารจัดการกองทุนจากการศึกษาของสำนักวิจัยกฎหมายและแรงงาน บริษัท เอ็กเซลเลนซ์ บิสเนส แมเนจเม้นท์ จำกัด (2550) พบว่า หากกองทุนยุติธรรมมีแนวคิดที่จะขยายภารกิจการช่วยเหลือประชาชนที่ไม่ได้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่จะต้องได้รับการสนับสนุน ด้วยการปล่อยสินเชื่อสำหรับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมแบบถ้วนหน้านั้น จะต้องมีการบริหาร

จัดการความเสี่ยงที่รัดกุมและมีประสิทธิภาพ เช่น การกำหนดสัดส่วนของจำนวนเงินกองทุนที่สามารถนำมาดำเนินการสำหรับการปล่อยสินเชื่อได้ โดยกำหนดเพดานของจำนวนสำหรับการปล่อยสินเชื่อไว้ไม่เกินร้อยละ 20 ของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรในแต่ละปี หรือการกำหนดให้มีการใช้หลักทรัพย์ หรือตำแหน่งหน้าที่ทางราชการเป็นหลักประกันสำหรับการกู้ยืมในแต่ละครั้ง เป็นต้น

3. แนวทางการบริหารจัดการเพื่อสร้างความยั่งยืนด้านเงินทุนของกองทุนยุติธรรม

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อสร้างความยั่งยืนด้านเงินทุนของกองทุนยุติธรรม พบว่า ความยั่งยืนด้านเงินทุนและการบริหารงานด้านอื่นๆ ของกองทุนยุติธรรมที่จะประสบความสำเร็จต้องประกอบไปด้วยการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. การมีหลักเกณฑ์การดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปกป้อง ศรีสนิท (2555) และผลการศึกษาของ ธัญสุดา ไพบูลย์ (2557) ที่ต้องการให้กองทุนยุติธรรมมีฐานะเป็นนิติบุคคลภายใต้พระราชบัญญัติ เพื่อความคล่องตัวในการดำเนินงาน และสร้างความยั่งยืนให้กองทุนสามารถช่วยเหลือประชาชนได้อย่างเต็มที่

2. ความชัดเจนของมาตรฐานการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธัญสุดา ไพบูลย์ (2557) ที่ได้เสนอว่า กองทุนยุติธรรมควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาที่ชัดเจน เพื่อลดการใช้ดุลยพินิจของคณะกรรมการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ

3. การพัฒนาการบริหารงานบุคคลที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) ในประเด็นของการควบคุมผลลัพธ์ (Output Control) ที่มีการจัดสรรทรัพยากรหรือการให้รางวัลตอบแทนที่สัมพันธ์กับผลของการปฏิบัติงาน โดยให้ความสำคัญกับผลสำเร็จของงานมากกว่าขั้นตอนหรือกระบวนการของการดำเนินงาน

4. การลดภาระค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นโดยการใช้มาตรการในการช่วยเหลือด้วยวิธีการอื่นแทนการช่วยเหลือโดยการใช้เงิน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปกป้อง ศรีสนิท (2555) ที่ได้เสนอแนวทางการพัฒนาเพื่อสร้างความยั่งยืนของกองทุนยุติธรรมใน 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรก เรื่องการเพิ่มรายได้ของกองทุนยุติธรรม และประเด็นที่สอง เรื่องการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นของกองทุนยุติธรรมและสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ (2556) ที่เสนอว่ากระทรวงยุติธรรมควรประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ในการใช้หนังสือรับรองแทนการนำหลักทรัพย์มาวางต่อศาล ในกรณีประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย เพื่อเพิ่มสภาพคล่องในการทำงานและนำเงินกองทุนไปช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยคนอื่นๆ ต่อไป

5. การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ (2556) ที่เสนอว่า กองทุนยุติธรรมควรให้การสนับสนุนแก่หน่วยงานที่มีศักยภาพในการช่วยเหลือประชาชนในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้การช่วยเหลือนั้นสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่อย่างครอบคลุม และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธัญสุดา ไพบูลย์ (2557) ที่เสนอว่า ควรมีการสร้างเครือข่ายเพื่อให้การสนับสนุนและช่วยเหลือการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรม

6. การสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนโดยเฉพาะในเรื่องของการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน และการป้องกันเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนในการดำเนินงาน ตลอดจนการป้องกันการตกเป็นเครื่องมือของความขัดแย้งทางการเมือง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ จำเนียร จวงตระกูล และคณะ (2554) ที่พบว่าการกระจายอำนาจการพิจารณาสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายกองทุนยุติธรรมบางส่วนมาอยู่ที่สำนักงาน

ยุติธรรมจังหวัด จะสามารถแบ่งเบาภาระงานของคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมในการพิจารณาคำขอรับความช่วยเหลือ ทั้งจะช่วยลดความล่าช้าในการพิจารณาด้วย แต่อาจมีข้อเสียในกรณีที่ยุติธรรมจังหวัดขาดประสิทธิภาพในการพิจารณาและวินิจฉัย อาจเกิดปัญหาในเรื่องการใช้อำนาจและความรับผิดชอบ หากถูกแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองก็จะส่งผลกระทบต่อการจัดสรรงบประมาณเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ฐนันตร์ศักดิ์ บวรนันท์กุล (2558) ที่พบว่า ในภาพรวมของการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมในระยะที่ผ่านมา ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการกองทุนยุติธรรมสำหรับประเทศไทย ผู้วิจัยได้ขอเสนอแนะเพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาการบริหารจัดการกองทุนยุติธรรม เพื่อสร้างความเติบโตความยั่งยืนด้านเงินทุนของกองทุนยุติธรรม อันจะเป็นประโยชน์ต่อการบรรลุวัตถุประสงค์หลักของการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ตลอดจนสนับสนุนการเข้าถึงความยุติธรรม (Access to Justice) ของประชาชน ให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว ทั่วถึง และเป็นธรรมอย่างแท้จริง ดังต่อไปนี้

1. กองทุนยุติธรรมควรมีนโยบายสนับสนุนทุนการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการอยู่เสมอ และควรมีการประเมินผลการดำเนินงานเป็นประจำทุกปี เพื่อให้ได้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค ตลอดจนแนวทางสำหรับการปรับปรุงแก้ไขกระบวนการดำเนินงาน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. กองทุนยุติธรรมควรมีนโยบายสนับสนุนการจัดโครงการเพื่อการประชาสัมพันธ์ภารกิจของกองทุนยุติธรรมให้เข้าถึงประชาชนได้มากที่สุด โดยอาจให้สำนักงานกองทุนยุติธรรมส่วนกลางและยุติธรรมจังหวัดแต่ละแห่งมีโครงการกองทุนยุติธรรมเคลื่อนที่ เพื่อให้การบริการทางกฎหมายเบื้องต้นหรือการประชาสัมพันธ์กองทุนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือผู้นำชุมชน อย่างน้อยปีละ 1-2 ครั้ง

3. กองทุนยุติธรรมควรมีนโยบายสำหรับการพัฒนาการให้บริการในรูปแบบของศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) ให้ครอบคลุมทุกจังหวัดทั่วประเทศ มีการจัดตั้งศูนย์โทรศัพท์สายด่วนให้คำปรึกษา (Hotline) ตลอดจนการมีระบบติดตามผลการขอรับบริการสนับสนุนแบบออนไลน์ ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา

4. กองทุนยุติธรรมควรมีนโยบายด้านการระดมเงินเข้าสู่กองทุนจากช่องทางที่หลากหลาย นอกเหนือจากงบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้ในแต่ละปี โดยอาจแบ่งเงินส่วนหนึ่งจากเงินคงเหลือในบัญชีของแต่ละรอบปีงบประมาณที่ไม่กระทบต่อการใช้จ่ายเพื่อภารกิจหลักของกองทุนยุติธรรม มาบริหารจัดการเพื่อสร้างความอภยของเงินทุน ทั้งนี้ อาจจ้างที่ปรึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการเรื่องการระดมเงินทุนโดยเฉพาะ มาช่วยในการวางแผนหรือดำเนินการ โดยมีคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมเป็นผู้กำกับดูแลอย่างใกล้ชิด

5. นอกจากการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการดำเนินเงินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามภารกิจอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว กองทุนยุติธรรมควรมีนโยบายด้านการทำข้อตกลงความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ สำหรับการระดมทุนสมทบเข้าสู่กองทุนยุติธรรม เพื่อสนับสนุนให้เกิดช่องทางของรายได้ที่หลากหลายนอกเหนือจากงบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้ในแต่ละปี

6. กองทุนยุติธรรมควรมีนโยบายจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขึ้นทั้งในส่วนกลางส่วนภูมิภาค เพราะในบางกรณีที่คู่พิพาทสามารถตกลงกันได้ กองทุนยุติธรรมก็จะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น อันเป็นการลดภาระเรื่องค่าใช้จ่ายได้อีกทางหนึ่ง

7. กองทุนยุติธรรมควรมีนโยบายด้านการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันและการป้องกันเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนอย่างเด่นชัดและเป็นรูปธรรม เนื่องจากการดำเนินภารกิจของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวกับเรื่องการเงินหรือการจัดสรรงบประมาณนั้น ต้องคำนึงถึงความโปร่งใสและการตรวจสอบได้เป็นสิ่งสำคัญ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการได้รับการช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม ตลอดจนการวิเคราะห์การดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมในลักษณะ SWOT Analysis เพื่อนำมาสู่การกำหนดยุทธศาสตร์และการวางแผนการดำเนินงานในระยะยาวต่อไป

2. ควรมีการศึกษาเชิงประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนยุติธรรมในระดับจังหวัด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานในรูปแบบการกระจายอำนาจสู่จังหวัดให้มีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในทุกพื้นที่ได้ดียิ่งขึ้น

3. ควรมีการศึกษาความต้องการของประชาชนต่อการช่วยเหลือทางกระบวนการยุติธรรมด้านอื่นๆ นอกเหนือจากภารกิจของกองทุนยุติธรรมที่ดำเนินการอยู่แล้ว เช่น ความต้องการความช่วยเหลือด้านคดีแพ่ง เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การขยายขอบเขตภารกิจการช่วยเหลือประชาชนของกองทุนยุติธรรมให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จำเนียร จวงตระกูล และ ฐนันต์ศักดิ์ บวรนนท์กุล. (2554). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ รูปแบบและแนวทางการกระจายอำนาจการพิจารณาสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรมสู่สำนักงานยุติธรรมจังหวัด. สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
- ฐนันต์ศักดิ์ บวรนนท์กุล. (2558). โครงการศึกษาประเมินผลสำเร็จกองทุนยุติธรรม. กรุงเทพฯ: กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม.
- ณรงค์ ใจหาญ, รณกรณ์ บุญมี, กนกวรรณชาติสุวรรณ และ ลี แสงสันติธรรม. (2556). รายงานวิจัยข้อเสนอแนะทางนโยบาย เรื่อง กองทุนยุติธรรม : ข้อมูล และบทวิเคราะห์ผลการดำเนินงานและประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ: มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์.
- ธัญสุดา ไพบูลย์ (2557). กองทุนยุติธรรมเพื่อการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียม. รายงานส่วนบุคคลโครงการพัฒนานักบริหารการเปลี่ยนแปลงรุ่นใหม่ รุ่นที่ 6. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี สำนักงาน ก.พ.ร..
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2555). การปฏิรูปกองทุนยุติธรรม. กรุงเทพฯ: เป็นไท.
- สรารัฐ ไสยกิจ. (2556). กลไกการรับรองสิทธิในความยุติธรรมภายใต้กระทรวงยุติธรรมกรณีกองทุนยุติธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2007). *Internation Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*. Bangkok, Thailand: National Human Rights Commission of Thailand.
- _____. (2013). *United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems*. New York: UNODC.
- Cappelletti, Mauro and Bryant Garth (1978). "Access to Justice: the Newest Wave in the Worldwide Movement to Make Rights Effective," 27 *Buffalo Law Review* 181.
- Chirstopher Hodges, J. P. (2012). *Litigation Funding: Status and Issues*. UK: University of Lincoln.
- Rhode, D. L. (2003). *Pro Bono in Principle and in Practice*. California: Standford Law School.